

BERZSENYI DÁNIEL: A MAGYAROKHOZ

MINTAESSZÉ

Bevezetés Berzsenyi ódája a patrióta verseink vonulatába tartozik. Ezek a költemények a magyarság sorskérdéseit feszegetik, a haza politikai-morális állapotát. A legfőbb patrióta verseink: Berzsenyi Dániel: *A magyarokhoz*, Kölcsey Ferenc: *Hymnus*, Vörösmarty Mihály: *Szózat*, Petőfi Sándor: *Nemzeti dal*, Ady Endre: *Az eltévedt lovas*, József Attila: *A Dunánál*, *Hazám*, Márai Sándor: *Halotti beszéd*. A kortárs költők közül kiemelkedik Térey János: *Magyar közöny*, illetve Parti Nagy Lajos: *Szívlapát*

Tárgyalás *A magyarokhoz* irodalmi mintája Horatius *A rómaiakhoz* ódája, amelyben az antik költő a római nép romlásáról ír, majd arra a végkövetkeztetésre jut, hogy a hit és az erkölcs hiánya fogja Róma vesztét okozni. Berzsenyi ódájának is ez a témája: a magyarságot ostorozza a felrázás szándékával.

A vers klasszikus óda alkaioszi strófában írva, és retorikus szerkezetre épül. Az expozíciót egy provokatív megszólítással és retorikus kérdéssel kezdi: „*Romlásnak indult hajdan erős magyar! / Nem látod, Árpád vére miként fajul?*” A kérdésben már ott rejlik a válasz is, ami a vers tézise: a magyarság elfajult, a dicső múltat a hanyatlás követi.

Az argumentációban idő-és értékszembesítő szerkezetre építi fel az érvelést, szembeállítja a múltat a jelennel. A múlt dicsőségét felnagyítja, heroizálja, a jelent pedig tudatosan lefokozza, hogy annál drámaibb legyen a hatás. Az ősök hősiességét hiperbolákkal jellemzi, a múlt magyarjait antik párhuzamokkal emeli már-már mitikus hősökké: *spártai férfikar*, *Hercules*. (Berzsenyi verse az éledő nacionalizmus korában íródott, ő még csak nemesi nemzetben gondolkodik.) A hősi múlt felidézése után a tespedő jelen képei következnek. A költő kíméletlen vádirattal ostorozza a magyarokat: „*Elődeinknek bajnoki köntösét / S nyelvét megúnván, rút idegent cserélt, / A nemzet őrlékét tapodja, / Gyermekei báb puha szíve tárgya.*” Ha kigyűjtjük a magyarságot értékelő szavakat a versből, a kegyetlen gúny szószerkezetét kapjuk: *fajul, nyomorult, vipera-fajzat, rút sybarita váz*¹.

A vers központi versszaka a „tölgy” - példázat, amely a mű legfontosabb morális üzenetét fogalmazza meg: „*Nézd: a kevély tölgy, mellyet az éjszaki / Szélvész le nem dönt, benne termő / Férges erős gyökerit megőrlik*” A tölgy a nemzet metaforája, amelynek nem a külső ellenség (szélvész) az igazi veszély, hanem a belső romlás (a férgek, azaz maguk a magyarok). Ez a történelemszemlélet nem új, hanem bibliai

¹ Szibarisz: ókori dél-itáliai görög város, amelynek lakói elpuhultság és elkorcsosultság példái lettek.

eredetű, többek között Jeremiás próféta siralmaiban is ez a panasz hangzik el: a zsidó nép el fog veszni, ha nem tér vissza az igaz hithez. De ez a gondolat szüli Zrínyi Miklós *A szigeti veszedelem* c. eposzát is, amelyben a török támadás Isten büntetése a magyarokra erkölcsi bűneik miatt. „*Haj, de bűneink miatt gyúlt harag kebledben*” – írja majd Kölcsey is a Hymnusban. Itt, a vers közepén hangzik el a tézis: „*Így minden ország támasza, talpköve / A tiszta erkölcs...*”.

A gondolatmenet konklúziója az utolsó két versszak, amelyben hangnem- és műfajváltás következik be. „*De jaj, csak így jár minden az ég alatt! / Forgó viszonság járma alatt nyögünk, / Tündér szerencsénk kénye hány, vet, / Játszva emel, s mosolyogva ver le.*” A költő az egyetemes történelem felől szemléli a magyarság sorsát, és onnan nézve a hanyatlás törvényszerű folyamatnak tűnik. A konklúzió záró képe is monumentális: a történelmet a „századok érckezze” hiperbolában jeleníti meg, amely még a nagy birodalmakat is lerombolta. A mennydörgő óda itt lecsendesül, és sztoikus² néz szembe a magyarság sorsával. Ezt a sztoikus fordulatot erősíti a műfajváltás is, hiszen a verszárlat nem ódai, hanem elégikus, borongós.

Befejezés Berzsenyi ódája Széchenyi István kedvenc verse volt, és máig elementáris erővel hat, elsősorban expresszív stílusa miatt. A fegyelmezett, klasszicista formában hatalmas indulatok tombolnak, vádpontjainak többsége ma is megállja a helyét. A „*Mi a magyar most?*” kérdés szállóigévé lett, amelyet későbbi költők is újra és újra felvetnek.

² bölcs belenyugvással